

'Samen Leraar Worden'

Op weg naar onderwijskwaliteit in professionele leerwerk gemeenschappen

Evaluatieverslag projectjaar 2009 – 2010 Kombischool de Pas, Helden Panningen

Hilde Douma

*Projectleider – onderzoeker Kempellectoraat
Oktober 2010*

Inleiding

Na twee jaren van intensieve samenwerking tussen Hogeschool De Kempel en Kombischool de Pas, wordt in onderstaand verslag de balans opgemaakt van het derde en laatste projectjaar voor het project 'Samen Leraar worden'. Deze verslaglegging is bedoeld als vervolg op het evaluatieverslag over het projectjaar 2008-2009, dat begeleid en geschreven is door M.Lemmen (Verslag: Opnieuw een jaar 'Samen Leraar Worden', M. Lemmen september 2009).

De werkwijze binnen dit projectjaar was identiek aan die van het vorig projectjaar. Dit betreft:

- Het werken binnen het project met twee niveaus van onderzoeksvragen, waarbij de vraag op het eerste niveau zich richt op de (onderzoeks)vragen van leraren en aanstaande leraren aangaande de realisatie van onderwijsontwikkelingen binnen de basisschool en de tweede onderzoeksvraag een meer algemener en generaliseerbaar karakter heeft. Op dit niveau wordt binnen het project 'Samen Leraar Worden' gewerkt met de onderzoeksvraag: 'Welke kwaliteitscriteria dragen bij aan het (gezamenlijk) leren van leraren en aanstaande leraren van en over onderwijsontwikkelingen?'
- Het werken aan onderwijsverbetering aan de hand van de PDSA cirkel.
- Het schoolbreed werken aan eenzelfde thema voor onderwijsverbetering.
- Het uitwerken van de onderzoeksvraag op het tweede niveau m.b.t. de ROTOR stappen.
- De werkwijze van het werken met twee kenniskringen.

Voor gedetailleerde informatie over bovenstaande verwijst ik naar het verslag van M. Lemmen (september 2009). Voor de leesbaarheid van dit verslag is in onderstaand figuur de PDSA cirkel opgenomen.

Figuur 1 De PDSA verbetercirkel

Bereikte resultaten Kombischool de Pas

In onderstaand verslag worden de resultaten voor de beide onderzoeksvragen beschreven. Voor basisschool de Pas worden de resultaten aangaande het eerste niveau kort weergegeven en wordt voornamelijk ingezoomd op de resultaten op het tweede niveau. Bij de beantwoording van de vragen op het eerste niveau, worden direct de gevolgen voor Samen Leren (de onderzoeksvraag op het tweede niveau) benoemd. De reden van deze keuze is dat basisschool de Pas van de twee participerende scholen in het project bij uitstek input levert voor de onderzoeksvraag op het tweede niveau en dat het werken aan de onderzoeksvraag op het eerste niveau binnen deze school al geïmplementeerd en werkbaar is.

De onderzoeksvraag op het eerste niveau: de realisatie van onderwijsontwikkelingen

Kombischool de Pas en het Kempellectoraat zijn dit schooljaar begonnen aan hun laatste jaar van het project 'Samen leraar worden'. Het voorgaande jaar werd door beide partijen als waardevol aangemerkt (M. Lemmen september 2009). Aan het eind van dat jaar zijn sterke punten en verbeterpunten benoemd. Als sterke punten werd o.a. aangegeven: Het betrekken van de leerlingen bij het verbeteronderwerp; het denken in de PDSA-stappen en het samenstellen, uitvoeren en interpreteren van de enquête. Studenten noemden naast bovenstaande zaken nog leerervaringen als het 'leren werken in een team', 'het leren omgaan met collega's' en het 'leren vergaderen'.

Opvallend was verder dat het 'samen leren' in alle gevallen rechtstreeks betrekking had op leren ten behoeve van de schoolontwikkeling. De directe relatie naar het leren ten behoeve van de competentieontwikkeling van de student was niet of nauwelijks te herkennen. Dit laatste aspect werd voor het projectjaar 2009 – 2010 dan ook aangemerkt als verbeterpunt voor 2010-2011. Als thema voor de onderzoeksvraag op het eerste niveau koos de school het thema 'Taal'.

Evaluatie per bouw en gevolgen voor Samen Leren

Per bouw wordt de realisatie van onderwijsontwikkelingen beschreven en geëvalueerd en worden tevens gevolgen benoemd voor de onderzoeksvraag op het tweede niveau: 'Het genereren van kwaliteitscriteria voor het (gezamenlijk) leren van leraren en aanstaande leraren van en over onderwijsontwikkelingen'. Op basis van onderzoek en analyse (M.Lemmen) heeft het team voor het studiejaar 2009-2010 ten aanzien van het kenmerk 'samen leren' de volgende verbeteracties geformuleerd:

Tabel 1 Voorgenomen acties voor het schooljaar 2009-2010 voor meer 'samen leren'.

Acties die bijdragen tot meer samen leren

A) Het verbeteronderwerp

- We formuleren het verbeteronderwerp concreet en praktisch
- We formuleren het verbeteronderwerp zo SMART mogelijk
- Alle leden van het verbeterteam voelen zich betrokken bij het verbeteronderwerp
- Onderzoek onder (met) kinderen maakt deel uit van het verbeteronderwerp
- Het verbeteronderwerp sluit aan bij de (ontwikkeling van) competenties van leraren en aanstaande leraren

B) Organisatie en tijd

- We doorlopen een PDSA-cirkel in de periode september-december (uitloop mogelijk in januari)
- Binnen deze periode zorgen we voor voldoende bouwbijeenkomsten – passend bij de fase van de PDSA-cirkel waar we ons in bevinden
- Voor elke bouwbijeenkomst wordt een agenda opgesteld, voorzien van een doel gekoppeld aan de fase van de PDSA-cirkel. Aan het einde van iedere bijeenkomst formuleert de bouw samen wat de agenda van de volgende bijeenkomst wordt!
- We gebruiken activerende werkvormen!
- Iedere deelnemer levert een wezenlijke bijdrage aan het verbeteronderwerp

C) Kennis van curriculum / de school als medeopleider

- Aan het begin van het schooljaar verzorgen we, samen met aanstaande leraren, een informatiemoment over de competenties en het curriculum van de Kempel.
 - Tijdens elke bouwbijeenkomst komen de competenties (voor leraren en aanstaande leraren) voorbij → welke kansen mogen we niet missen?
-

Onderbouw, groep 1/2

Voor de onderzoeksvraag op het eerste niveau hebben leraren en aanstaande leraren van de onderbouwgroepen (groepen 1 en 2) zich gericht op het onderwerp 'woordenschat'. Het eerste oriënterende onderzoek is concreet gekoppeld aan de Kinderboekenweek.

Voorafgaand aan deze week werd aan de hand van de digitale HOREB (Basisontwikkeling) een beginmeting gemaakt m.b.t. het aanleren van woorden die voor dit thema belangrijk zijn. Gedurende de week komen de woorden intensief aan bod. Na de Kinderboekenweek volgt de eindmeting. Centrale vraag is welke woorden de kinderen dan kennen; welke woorden ze nog niet kennen en hoe dat komt. De eerste twee stappen uit de P fase van de PDSA cirkel zijn hiermee doorlopen. De uitkomsten uit dit experiment worden gebruikt om de volgende stap (de laatste stap uit de P fase van de cirkel) te doorlopen. Als vervolgstap worden theorieën over woordenschatonderwijs bestudeerd en gekoppeld aan deze uitkomsten. Aanstaande leraren bestudeerden leerkrachtvaardigheden m.b.t. woordenschatonderwijs en presenteerden de resultaten aan de leerkrachten van groep 1/2. Daarnaast bestudeerden de leerkrachten van de Pas het woordenschatonderwijs volgens het CITO-volgsysteem en deelden dit vervolgens met aanstaande leraren. Om verbetering te realiseren wordt gekozen voor het 4-takt model. De P fase is hiermee afgesloten en de D fase (= Do fase kan beginnen)

Voor de drie aandachtspunten voor de onderzoeksvraag op het tweede niveau, trokken (aanstaande) leraren van groep 1/2 tijdens en na afloop van het project de volgende conclusies:

Ad A: Het werken met het verbeteronderwerp

- Het leerdoel duidelijk verwoorden (smart)
- Bewustwording van wat men precies wil meten. Waaraan kan het doel concreet gestaafd worden?
- Het aspect 'leerkrachtvaardigheden' herkenbaar betrekken in het onderzoek
- Alle gegevens (tussenconclusies en eindconclusies van metingen) direct schriftelijk vastleggen.
- De fase van 'het meten van de huidige situatie' en de fase van 'het daadwerkelijk uitvoeren van verbeteracties' zichtbaar blijven scheiden. Het besef laten groeien dat dit een lineair proces is: het uitvoeren komt pas later.

Ad B: Organisatie en tijd

- Bij de fase 'meten van de huidige situatie' is het van belang om naast aanstaande leraren, ook leraren actief te betrekken bij de toets- en analyseerfase. Tijdens de uitvoering werden de conclusies opgesteld en doorgegeven door de aanstaande leraren. Voor het creëren van een totaalbeeld van de leerlingen in de groep en voor de afstemming van de rol van de aanstaande leraren en die van de groepsleerkrachten is gezamenlijk werken tijdens deze meetfase echter noodzakelijk. Voor de volgende toetsronde gaan leerkrachten naast aanstaande leraren dan ook participeren in het afnemen van toetsen.

Ad C: Kennis van het curriculum

- Naast het gezamenlijk uitvoeren van verbeteracties, is het belangrijk dat leraren en aanstaande leraren ook gezamenlijk onderzoeken.
- Aanstaande leraren hebben vervolgttheorieën bestudeerd. Centrale vraag was: 'Hoe maken kinderen zich woordenschatonderwijs eigen'?
- Aanstaande leraren gebruiken de opbrengsten uit het werken met dit verbeteronderwerp voor de competenties omgaan met collega's en de didactische competentie Nederlands.
- De verworvenheden van het werken met het 4 takt model uitbreiden naar de middenbouw.
- Zoeken naar mogelijkheden om ouders te betrekken bij het woordenschatonderwijs en dit te koppelen aan de competentie 'omgaan met ouders' voor de aanstaande leraren.

- Uit het onderzoek met de PDSA cirkel kwam het NT2 onderwijs als signaal naar voren. Voor de toekomst wil de school bekijken hoe ook het NT2 onderwijs geïntegreerd kan worden met het woordenschatonderwijs zoals dat nu aangeboden wordt.

Middenbouw, groep 3/4

Voor de onderzoeksvraag op het eerste niveau hebben leraren en aanstaande leraren van de middenbouwgroepen (groepen 3 en 4) van Kombischool De Pas zich gericht op het onderwerp technisch lezen binnen het project ontwikkelingsgericht lezer en schrijver worden. Het kreeg als projectnaam: 'OGO en Leesresultaten' mee. Om de stand van zaken aan het begin te meten werd gebruik gemaakt van gegevens uit het Leerlingvolgsysteem (o.a. AVI, DMT letterkennis groep 3 en TASK). Het streefdoel voor groep 3 was: 'Alle kinderen kennen begin januari 2010 (is binnen 3 maanden) de letters van het alfabet en kunnen deze benoemen'. Als streefdoel voor groep 4 werd benoemd: 'Eind december (is binnen drie maanden) leest elke leerling minimaal op AVI 3 niveau'. Bij het analyseren van de oorzaken (de derde stap van de Plan fase uit de PDSA cirkel) worden tevens de leerkrachtvaardigheden m.b.t. technisch leesonderwijs bekeken (o.a. begeleidings-, inrichtings- en organisatorische vaardigheden voor de leerkracht en het hebben van kennis van de leerlijnen). Dit onderdeel werd door de aanstaande leraren onderzocht. Via de incidentmethode hebben leraren en aanstaande leraren elkaar vervolgens bevraagd op het geven van instructie met het doel inzicht te krijgen op de eigen beginsituatie. Na bestudering van de theorieën werden verbetervaardigheden geformuleerd. Dit hield in dat er tijdens de instructiefase gedifferentieerd te werk werd gegaan en als insteek het ontwikkelingsgericht onderwijs gekozen werd. Per activiteit werd er steeds voor een passend instructiemodel gekozen (met een deductief of een inductief karakter). De Do fase ging daarmee van start.

Voor de drie aandachtspunten voor de onderzoeksvraag op het tweede niveau, trokken (aanstaande) leraren van groep 3/4 de volgende conclusies:

Ad A: Het werken met het verbeteronderwerp

- Leerdoel duidelijk verwoorden (smart)
- Het heeft een meerwaarde om de PDSA cirkel zowel met de (aanstaande) leraren als met de kinderen te doorlopen.

Voor het hanteren van de cirkel met de leerlingen werd als meerwaarde benoemd dat de kinderen actief bij de leervraag betrokken zijn. De kinderen geven zelf hun beginsituatie en ambities aan en zij denken zelf na over mogelijke oplossingen. (Aanstaande) leraren hebben samen met de kinderen mogelijkheden hiervoor beschreven en deze gevisualiseerd. De leerlingen geven de uiteindelijke keuzes aan en blijken daardoor zeer betrokken en gemotiveerd te zijn.

Voor het hanteren van de PDSA cirkel werd vooral het daadwerkelijk gezamenlijk (leraren en aanstaande leraren) uitwerken van de leerkrachtvaardigheden m.b.t. technisch leesonderwijs, als meerwaarde benoemd.

- Kennis van de leerlijn van het betreffende onderwerp blijkt belangrijk te zijn.

Ad B: Organisatie en tijd

- Leraren en aanstaande leraren hebben samen de huidige situatie (Plan stap uit de PDSA cirkel) gemeten. Daardoor werd een gezamenlijke basis ervaren die belangrijk was voor het maken van eenduidige vervolgstappen ten aanzien van de Do, Study en Act fase.
- Als lastige kritische factor werd het omgaan met parttime banen genoemd. Het delen van opbrengsten en als vervolg een uniforme werkwijze hanteren, wordt daardoor bemoeilijkt.

Ad C: Kennis van het curriculum

- Leraren en aanstaande leraren hebben samen theorieën over leerkrachtvaardigheden en effectieve instructie bestudeerd. Deze opbrengsten zijn samen gedeeld. Aanstaande leraren gebruiken de input voor het afstudeertraject.

Bovenbouw, groep 5 t/m 8

Als verbeteronderwerp voor de bovenbouw werd het onderdeel spelling gekozen. De voorgaande twee jaren bestond er bij de leden van de bovenbouw de neiging om de stappen twee en drie (Do en Study) van de PDSA-verbetercirkel over te slaan. Na het formuleren van het verbeteronderwerp werd de oplossing te snel bedacht. Om dit te voorkomen is er door de aanstaande leraren eerst een foutenanalyse gemaakt van de gebruikte p.i. dictees van het vorig studiejaar. Daarnaast hebben de leerkrachten gekeken naar de prestaties van de leerlingen op de Cito toets en zijn deze vergeleken met de prestaties van voorgaande cohorten. Tevens is er een vergelijk gemaakt met het landelijk gemiddelde van hetzelfde cohort. Aanstaande leraren opperden om leerkrachtvaardigheden t.a.v. spelling te onderzoeken en rekening te houden met het creëren van een krachtige leeromgeving. Zij hebben de ITO-pijlers gepresenteerd aan het team. Omdat vooronderzoek (de 'Plan' stap uit de PDSA) had uitgewezen dat spelling in de bovenbouw zich vooral beperkte tot een separate activiteit van twee maal een half uur, vaak door parttimers verzorgd, is nagegaan hoe spelling integratief aangeboden kan worden. Daarvoor werd een externe deskundige (Hans de Koning) aangetrokken. Doel was de aandacht te vestigen op het integreren van spellingsvaardigheden tijdens alle overige taalactiviteiten. De 5 strategieën die hierbij benadrukt werden zijn toegevoegd aan de leerkrachtvaardigheden.

Voor de drie aandachtspunten voor de onderzoeksvraag op het tweede niveau, trokken (aanstaande) leraren van groep 5 tot en met 8 de volgende conclusies:

Ad A: Het werken met het verbeteronderwerp

- SMART formuleren van het leerdoel

Ad B: Organisatie en tijd

- Als een lastige kritische factor werd het omgaan met parttime banen benoemd. Dit in het kader van het delen van opbrengsten.
- Belangrijk: De agenda duidelijk opstellen en richten op de PDSA stappen.
- Kans: Het werken met het verbeteronderwerp (met name het punt 'leerkrachtvaardigheden') meenemen naar IPB.

Ad C: Kennis van het curriculum

- Er is minder oplossingsgericht gewerkt: theorieën zijn onderzocht. Dit vooral nog door de aanstaande leraren en de bovenbouw coördinator waarna draagkracht gecreëerd is binnen het team.
- Het daadwerkelijk gezamenlijk (leraren en aanstaande leraren) onderzoeksmatig werken kwam moeizaam van de grond. Vaak werd het door de teamleden nog als een gescheiden traject gezien en uitgevoerd. Ieder werkte een onderdeel uit en dit werd in een gezamenlijke bijeenkomst besproken. Voor het vervolg is er nog winst te maken t.a.v. daadwerkelijk samen leren door leraren en aanstaande leraren in (meer) ongescheiden trajecten.
- Aanstaande leraren gebruiken de input voor het afstudeertraject.

Alle bouwen trokken voor het verbeterpunt 'organisatie en tijd' de conclusie dat het succesvol doorlopen van de PDSA cirkel in een periode van 4 maanden (september tot en met december) niet haalbaar is.

De onderzoeksvraag op het tweede niveau: kwaliteitscriteria die bijdragen aan gezamenlijk leren

In schoolkenniskringbijeenkomsten van het studiejaar 2008-2009 is door Kombischool de Pas expliciet aandacht besteed aan het 'samen leren'. Dit op basis van de onderzoeksvraag: 'Welke kwaliteitscriteria dragen bij aan het gezamenlijk leren van leraren en aanstaande leraren van en over onderwijsontwikkelingen'? Als onderzoeksinstrument is daarbij gebruik gemaakt van een overzicht van kwaliteitskenmerken van opleidingsscholen (Geldens, Van Himbergen & Popeijus, 2008).

Een tweetal specifieke onderzoeksvragen werden daarvoor geformuleerd.

Als beschrijvende onderzoeksvraag:

'Wat is de eindsituatie van de basisschool de Pas t.a.v. de drie kenmerken

- 1) het werken in verbeterteams;
- 2) het samen leren;
- 3) het werken met kwaliteitsindicatoren t.a.v. het begeleiden van aanstaande leraren?'

Als relationele onderzoeksvraag:

- 4) 'Zijn er verschillen vast te stellen in de percepties tussen de leden van de schoolkenniskring, de leraren van de boven-, de midden- en de onderbouw en de aanstaande leraren ten opzichte van
 - 4a) de afzonderlijke elementen;
 - 4b) de drie afzonderlijke kenmerken?'

Tijdens de laatste teambijeenkomst (22 april 2010) is het project Samen Leraar Worden geëvalueerd met vijftien leraren en aanstaande leraren (n=15). Hiervoor is gebruik gemaakt van een vragenlijst die ook in het eerste jaar van het project is gehanteerd. (Aanstaande) leraren konden aangeven in welke mate ze het eens waren met een stelling. Hierbij is gebruik gemaakt van een vierpuntsschaal: 1 is 'geheel mee oneens', 2 is 'meer mee oneens dan eens', 3 is 'meer mee eens dan oneens', 4 is 'geheel mee eens'. Doel is de beide specifieke onderzoeksvragen te beantwoorden en tevens een eerste zicht te krijgen op het effect van het werken aan bovengenoemde acties. De resultaten worden weergegeven in tabel 2.

Tabel 2 Resultaten evaluatie project Samen leraar worden, naar de 3 afzonderlijke kenmerken en de daarbij behorende elementen, versie april 2010 met n=15.

Kenmerk: het werken met verbeterteams	Aanst. leraren	Kennis kring	Onder bouw	Midden bouw	Boven bouw	Team totaal '09'10
1. Het koppelen van een verbeterteam aan een bouw is effectief	3,33	3,14	3,67	3,33	3,20	3,33
2. De grootte van ons verbeterteam was werkbaar	3,33	3,43	4,00	3,67	3,40	3,67
3. Het aantal bijeenkomsten met het verbeterteam was voldoende	2,67	3,14	2,67	3,67+	2,80	3,08
4. De bijeenkomsten met het verbeterteam waren goed georganiseerd	3,67	3,29	3,00	3,67	3,20	3,25
5. De gebruikersgroep ondersteunt het werken in verbeterteams	3,00	3,00	2,67	3,33	2,60	2,83
6. Ik heb zicht op de verbeteronderwerpen die actueel zijn binnen mijn school	3,00	3,43	2,67	3,33	3,20	3,17
7. Ik heb een wezenlijke bijdrage geleverd aan het verbeteronderwerp in mijn bouw	4,00+	4,00+	3,33	3,67	3,20	3,42
8. De PDSA-cirkel maakt me bewuster van de processtappen die nodig zijn om planmatig te werken aan een verbetering	4,00+	3,86+	3,67	3,67	2,80-	3,33
9. Ik ken de stappen uit de PDSA-cirkel	4,00+	3,86+	3,33	3,33	3,00	3,33
10. Ik maak gebruik van de PDSA-stappen bij verbetering t.a.v. mijn onderwijs in mijn klas	4,00+	3,43+	3,00	3,33+	2,00-	2,67
11. De PDSA-stappen zorgen voor een planmatige aanpak van het werken in een verbeterteam	4,00+	3,86	3,67	4,00	3,00-	3,50

Kenmerk: samen leren	Aanst. leraren	k.k	OB	MB	BB	Team totaal '09'10
12. Aanstaande leraren en leraren hebben samen gewerkt aan de concretisering van het verbeteronderwerp	4,00	4,00	3,67	4,00	3,80	3,83
13. Aanstaande leraren hebben een bijdrage geleverd aan onderzoek ten behoeve van het verbeteronderwerp	4,00	3,86	3,67	4,00	4,00	3,83
14. Leraren hebben een bijdrage geleverd aan onderzoek ten behoeve van het verbeteronderwerp	3,67	3,43	3,33	4,00+	3,60	3,50
15. Mijn onderzoeksvaardigheden zijn vergroot	3,00	3,00	2,67	3,67+	2,20-	2,75
16. Ik voel me verantwoordelijk voor de schoolontwikkeling op mijn school	3,33	3,71	3,67	4,00	3,80	3,83
17. Ik heb geleerd door het samen leren en werken met leraren	3,67	3,71	4,00+	3,67	3,20	3,50
18. Ik heb geleerd door het samen leren en werken met aanstaande leraren	3,67	3,71	3,67	3,67	3,20	3,42
19. Het samen leren en werken is van invloed geweest op mijn handelen in mijn klas	3,33	3,33	3,00	3,67	3,20	3,27
Kenmerk: kwaliteit	Aanst. leraren	k.k	OB	MB	BB	Team totaal '09'10
21. Mentoren stemmen af op leerbehoeften van aanstaande leraren (= studenten)	3,67	3,57	3,33	3,33	3,40	3,42
22. Mentoren vervullen een rol bij verwerven competenties door aanstaande leraren	4,00+	3,57	3,33	3,33	3,40	3,33
23. De school vervult een actieve rol bij het begeleiden van aanstaande leraren	3,33	3,57	3,33	3,67	4,00	3,75
24. De school zorgt voor een uitdagend, stimulerend leerklimaat	3,67	3,43	3,33	3,33	3,20	3,33
25. De school zorgt voor een emotioneel veilig klimaat	3,67	3,57	3,33	3,33	3,40	3,42
26. De school heeft afspraken over functioneren van aanstaande leraren op klas- en schoolniveau	3,00	3,00	3,00	2,67	3,00	3,00
27. De school heeft afspraken over inhoud en vormgeving begeleiding van aanstaande leraren	3,00	3,14	3,00	2,67-	3,60	3,25
28. De school heeft afspraken over frequentie en werkwijze begeleiding van aanstaande leraren	3,33	3,00	2,50-	2,67	3,60	3,08

Leessleutel bij de verschillende symbolen.

Afwijkende scores uitgaande van een wenselijk haalbare score van 75% (= score 3) met een toegestane deviatie van 10% (zijn de scores 2.6 en respectievelijk 3.4)
(totaal: een afwijking t.a.v. de scorering 2.6 tot en met 3.4)

- Afwijkende positieve scores aangegeven in de kleur **groen** = een score die gelijk of boven de 85 % van de wenselijk haalbare score ligt (= gelijk of hoger dan de score 3.4)
- Afwijkende negatieve scores aangegeven in de kleur **blauw** = een score die gelijk of beneden de 65 % van de wenselijk haalbare score ligt (= gelijk of lager dan de score 2.6)

Opvallendheden in spreiding t.o.v. de gemiddelde teamscore over het jaar '09-'10 met ten minste de score 0.5, ten minste 14% (1/7 deel van de totaal aan te geven 0.5 scores = 14.29% → 14%):

- Een **+** is een score ten minste 14% positief afwijkend van de gemiddelde teamscore van het schooljaar 2009-2010.
- Een **-** is een score ten minste 14% negatief afwijkend van de gemiddelde teamscore van het schooljaar 2009-2010.

In onderstaand gedeelte wordt voor de onderzoeksvragen 1,2 en 3 een aparte analyse gegeven van de resultaten uit de tabel, vervolgens worden conclusies en aanbevelingen gegeven. De analyse van onderzoeksvraag 4 komt geïntegreerd aan bod binnen deze afzonderlijke analyses.

Beantwoording van de eerste onderzoeksvraag voor het kenmerk 'Het werken in verbeterteams'

Tijdens de schoolkenniskring van april worden de resultaten uit de vragenlijst voor het schooljaar 2009-2010 bekeken. Als opvallende zaken worden benoemd:

- De uitkomst van stelling 7 ('Ik heb een wezenlijke bijdrage geleverd aan het verbeteronderwerp in mijn bouw') is zeer mooi om te lezen: Iedereen geeft aan een wezenlijke bijdrage geleverd te hebben aan het verbeteronderwerp;
- Kenniskringleden en aanstaande leraren scoren vaker dan de overige respondenten boven het wenselijk teamgemiddelde;
- Het zitting hebben in de kenniskring leidt tot het hebben van een beter zicht op de actuele verbeteronderwerpen (stelling 6)
- De elementen 8 en 10 ('PDSA-cirkel maakt me bewuster van de processtappen die nodig zijn om planmatig te werken aan een verbetering' en 'De PDSA-stappen zorgen voor een planmatige aanpak van het werken in een verbeterteam') vallen ten opzichte van de andere elementen positief op in hun score ten aanzien van het gekozen wenselijk gemiddelde.
- De bovenbouw leerkrachten scoren ten aanzien van PDSA gerelateerde stellingen 3 keer onder het wenselijk te behalen teamgemiddelde. Af te lezen valt dat de stappen wel gekend worden; het nut ervan onderstreept wordt en het gebruik ervan resulteert in een meer planmatige aanpak (element 8, 9 en 11) maar dat het daadwerkelijk gebruik maken van de PDSA stappen bij het verbeteren van het onderwijs in de klas nog onder het wenselijk niveau blijft.
- Bij stelling 7 tot en met 10 wijken de scores van aanstaande leraren en kenniskringleden ten minste 14% positief af ten opzichte van het wenselijk gemiddelde.

Voor het volgende schooljaar worden de volgende bevindingen geconstateerd:

- Alle leerkrachten meer eigenaar maken. Daarbij gebruik maken van de groei die aanstaande leraren en kenniskringleden aangeven op de vragenlijst. Het verdient aanbeveling een organisatievorm te vinden waarbij kenniskringleden (leraren en aanstaande leraren) hun kennis en ervaringen directer kunnen delen met de collega's die geen deel uitmaken van deze kenniskring. Dit kan bijvoorbeeld door aanstaande leraren stage te laten lopen bij leraren die geen deel uitmaken van de kenniskring; te werken in wisselende verbeterteams (variëren naar een samenstelling waarin de groepen 1 tot en met 4 samenwerken en de groepen 5 tot en met 8); de kenniskring uitbreiden met 2 leraren per bouw of door één van de 4 bouwvergaderingen te gebruiken om globaal naar het verbeteronderwerp te kijken.
- De PDSA stappen voor elke groep koppelen aan het werken met een databord. Hierop de resultaten en de voortgang zichtbaar maken voor kinderen
De werkwijze t.a.v. het werken met de PDSA stappen voor kinderen van onder- en middenbouw standaardiseren voor de hele school (concreet met kinderen de stappen benoemen; uitwerken en visualiseren).

Daarnaast geven de leraren uit alle bouwen in een eindevaluatie aan dat men

- Het leerdoel nog duidelijker (=smarter) wil formuleren;
- Conclusies en analyses direct schriftelijk wil noteren;
- Een duidelijke scheiding wil hanteren tussen de stappen 'het meten van de huidige situatie' en 'het uitvoeren van verbeteracties';
- De kennis van de leerlijn van het betreffende onderwerp en de bijbehorende leerkrachtvaardigheden permanent wil betrekken bij het onderzoek;

- Het samen met de kinderen actief werken aan het verbeteronderwerp als een grote verworvenheid ziet en wil handhaven en uitbreiden.

Beantwoording van de 2^e onderzoeksvraag voor het kenmerk 'Samen leren'

Analyses per element over studiejaar 2009-2010, tonen aan dat de elementen 12 en 13 ('Aanstaande leraren en leraren hebben samen gewerkt aan de concretisering van het verbeteronderwerp' en 'Aanstaande leraren hebben een bijdrage geleverd aan onderzoek ten behoeve van het verbeteronderwerp') in zijn geheel bij alle respondentgroepen boven het wenselijk gemiddelde scoren. Ook element 16 ('Ik voel me verantwoordelijk voor de schoolontwikkeling op mijn school') valt positief op: alle medewerkers van de school geven met hun score in hoge mate aan zich verantwoordelijk te voelen (allen scoren boven het wenselijk gemiddelde) en ook de aanstaande leraren scoren hoog op dit element (nipt tegen het wenselijk gemiddelde aan). De elementen 14, 17 en 18 ('Leraren hebben een bijdrage geleverd aan onderzoek ten behoeve van het verbeteronderwerp'; 'Ik heb geleerd door het samen leren en werken met leraren' en 'Ik heb geleerd door het samen leren en werken met aanstaande leraren') scoren telkens bij vier van de vijf respondentgroepen boven het wenselijk gemiddelde. De elementen 15 en 19 vallen op ten opzicht van de zeer wenselijk scorende andere elementen. Bij element 15 ('Mijn onderzoeksvaardigheden zijn vergroot') scoren aanstaande leraren; kenniskringleden en onderbouw leerkrachten neutraal (niet boven maar ook niet onder het gewenste gemiddelde); middenbouw leerkrachten boven het gewenste gemiddelde (zij scoren tevens ten minste 14% boven het totaalgemiddelde van het schooljaar 2009-2010) en scoren bovenbouw leraren onder het gewenste gemiddelde (zij scoren tevens ten minste 14% onder het totaalgemiddelde van het schooljaar 2009-2010). De spreiding in scores is hoog bij dit element maar wel geclusterd per bouw; de onderbouw scoort rond de gemiddelde lijn; de bovenbouw wijkt sterk naar beneden af; de middenbouw wijkt sterk naar boven af. Op de totaalscore voor het schooljaar 2009-2010 komt dit element echter voor het eerst boven het wenselijk gemiddelde uit. Element 19 ('Het samen leren en werken is van invloed geweest op mijn handelen in mijn klas') scoort bij de meeste respondentgroepen noch positief, noch negatief ten opzichte van het wenselijk gemiddelde. Alleen de middenbouwgroep scoort boven dit gemiddelde. Het is interessant deze score naast de score van element 7 ('Ik heb een wezenlijke bijdrage geleverd aan het verbeteronderwerp in mijn bouw ') uit het kenmerk 'Het werken met verbeterteams' te plaatsen. Bij dit element scoren aanstaande leraren, kenniskringleden en de middenbouw leraren boven het wenselijk gemiddelde; de boven- en onderbouw leraren scoren hier neutraal en de totaalscore over het schooljaar 2009-2010 ligt boven het wenselijk gemiddelde. Het werken met een verbeteronderwerp per bouw wordt positief benoemd maar wat dan de specifieke invloed was van het feit dat dit in gezamenlijkheid van leraren en aanstaande leraren gebeurde, blijft onduidelijk.

Voor het volgende schooljaar worden de volgende bevindingen geconstateerd:

- Er wordt aangegeven dat de hoge score op dit kenmerk waarschijnlijk al positief beïnvloed werd door de sterke introductiestudiedag die de aanstaande leraren aan het begin van het schooljaar verzorgd hebben (zie in tabel 1 het 'informatiemoment over de competenties en het curriculum van de Kempel'). Het verdient aanbeveling deze opzet te handhaven.
- Ontwikkelingen van (aanstaande) leraren kunnen al tijdens het schooljaar zichtbaar gemaakt worden via het Portfolio.
- Collegiale consultatie en intervisie worden als middelen genoemd om het eigenaarschap en de persoonlijke ontwikkeling hierin te verhogen.
- Aanstaande leraren geven aan dat het samen leren een groot voordeel was. Het met elkaar in gesprek gaan, de intervisiegesprekken, de klassenbezoeken en het samen bekijken en uiteindelijk kiezen van passende theorieën worden als voorbeelden benoemd. Het is interessant om dit te bespreken met de leraren en te bekijken of deze elementen van samen leren ook voor leraren dit effect kan ressembleren. Het leren van aanstaande leraren en van leraren zou dan meer gekoppeld worden.

- Op de vraag hoe het werken met de gebruikersgroep ervaren wordt, wordt als gemiddelde totaalscore 2,58 gescoord. Dit is aanzienlijk onder de gewenste gemiddelde score. De vraag rijst welk doel de gebruikersgroep dient. (Het lijkt dat deze meer geschikt wordt bevonden voor het opslaan en archiveren van documenten dan voor het uitwisselen van kennis). Het verdient aanbeveling om het doel van de gebruikersgroep opnieuw te bekijken.

Op de vraag hoe er in elke bouw concreet gewerkt is aan 'samen leren' werden de volgende antwoorden gegeven:

In de onderbouw hebbende aanstaande leraren bij het onderdeel 'het meten van de huidige situatie', de leerkrachtvaardigheden m.b.t. woordenschatonderwijs uitgezocht en gepresenteerd aan de leraren van groep 1 en 2 (concreet: het viertakt model). Daarnaast bekeken de leraren het woordenschatonderwijs volgens het CITO en deelden deze informatie op hun beurt met de aanstaande leraren. Aanstaande leraren hebben op de vraag 'hoe maken kinderen zich woordenschatonderwijs eigen?' vervolgttheorieën bestudeerd en deze gedeeld met de leraren. De aanstaande leraren hebben deze onderzoeken ook gebruikt voor het bewijzen van hun competenties op de hogeschool. Hoewel er veel samen bereikt is en er veel samen gewerkt is aan het verbeteronderwerp, verliep het samen leren via homogene groepssamenstelling (de leraren werkten als groep samen en de aanstaande leraren werkten als groep samen). Voor In de middenbouw hebben leraren en aanstaande leraren wel in heterogene groepen gewerkt bij het bestuderen van theorieën over leerkrachtvaardigheden en over het geven van een effectieve instructie. Deze opbrengsten zijn samen gedeeld. De aanstaande leraren hebben deze gegevens gebruikt voor het afstudeertraject.

In de bovenbouw is er weer meer sprake van gescheiden leertrajecten. Aanstaande leraren en de bovenbouw coördinator hebben theorieën m.b.t. leerkrachtvaardigheden voor het vak spelling uitgewerkt en de ITO-pijlers bestudeerd; leraren hebben de dictees van voorgaande jaren geanalyseerd. De opbrengsten zijn onderling uitgewisseld.

De Pas streeft ernaar om in heterogene groepen onderzoeksmatig te werken aan verbeteronderwerpen en de opbrengsten niet te isoleren per bouw maar teambreed te delen en waar nodig in te zetten om zo voor een doorgaande lijn binnen de school te zorgen. Als voorbeelden worden genoemd: de verworvenheden van het werken met het 4-taktmodel uitbreiden naar de midden- en bovenbouw en de ITO-pijlers ook inzetten bij het onderwijs in de middenbouw.

Verder is er tijdens elke schoolkenniskring aandacht gegeven aan de link tussen het verbeteronderwerp en de competenties op K2- en K3 niveau waaraan de aanstaande leraren moeten voldoen. Het verbeteronderwerp werd voor de K3 studenten een belangrijk onderwerp bij het uitwerken van hun GCT. Voor K2 studenten werden met name de didactische competentie; de competentie omgaan met collega's en daarbinnen het AON genoemd als mogelijkheden die geleid hebben tot het omzetten van het verband tussen 'samen leren' en opbrengsten voor de studie.

Beantwoording van de 3^e onderzoeksvraag voor het kenmerk 'Kwaliteit'

Het kenmerk 'kwaliteit' scoort op of boven de vooraf gestelde verwachting. Gemeten volgens de wenselijk overeengekomen score, geven de scores op de vragenlijst een overwegend positief beeld weer. De bovenbouw wijkt iets negatief af ten opzichte van het teamgemiddelde maar valt in het algemeen binnen de wenselijk aangenomen score.

Aanstaande leraren en leden van de kenniskring scoren positief ten opzichte van wenselijk en behaald totaal gemiddelde. Omdat het lidmaatschap van de kenniskring positief werkt, wordt voor het schooljaar '10-'11 bekeken of ook andere teamleden uit de verschillende bouwen regelmatig bij de kenniskring betrokken kunnen worden (zie ook bij het kenmerk 'Het werken in verbeterteams'). Als vervolg hierop verdient het aanbeveling om taken en functies duidelijk te beschrijven. Aanstaande leraren zullen structureel deel uit blijven maken van het project en daarbij horend de schoolkenniskring.

Omdat tijdens de bespreking van de vragenlijst bleek dat het kenmerk 'kwaliteit' door een groot deel van de respondenten ingevuld was ten aanzien van hun beleving en minder op de veronderstelling van het concreet aanwezig zijn van protocollen, richtlijnen of afspraken, werd besloten om een protocol te schrijven voor het begeleiden van aanstaande leraren; het begeleiden van nieuwe leerkrachten en voor leerkrachten die met ingang van een nieuw schooljaar in een andere bouw gaan werken.

Op de vraag hoe het kenmerk 'Kwaliteit' positief beïnvloed kan worden, werden de volgende antwoorden gegeven:

- Meer concreet samen werken in heterogene groepen met een mix van aanstaande leraren en leraren (als voorbeeld wordt het afnemen en analyseren van toetsen genoemd. Door hier samen aan te werken kunnen beiden groepen ook beter anticiperen op dit onderwerp in klassenverband);
- Rollen van aanstaande leraren en van leraren binnen dit proces verhelderen en expliciteren;
- De uitkomsten uit het werken met het verbeteronderwerp (met name het punt 'leerkrachtvaardigheden') structureel deel uit laten maken van IPB.
- Op organisatorisch vlak een oplossing zoeken voor leraren die parttime werken (hoe deel je de opbrengsten zo optimaal mogelijk? Als mogelijkheid wordt benoemd: verplichte vergaderingen voor iedereen en deze spreiden over verschillende dagen);
- De agenda's duidelijk opstellen en richten op de PDSA stappen.
- Meer de nadruk leggen op het denken vanuit competenties. Dit voor zowel de aanstaande leraren als voor de leraren (dit sluit aan bij het punt van collegiale consultatie en het integreren van de opbrengsten van samen leren en het werken in verbeterteams in het portfolio).
- Naast de vaste kenniskringleden ook andere teamleden uit de verschillende bouwen regelmatig actief bij de kenniskring betrekken.

Verder wordt geconstateerd dat het tijdspad voor dit studiejaar (de PDSA stappen realiseren in een half schooljaar) niet haalbaar is gebleken. Als redenen worden benoemd dat:

- De fase van analyseren en het formuleren van verbetervoorstellen meer tijd vergt dan begroot;
- De omslag van het starten vanuit methodisch lesgeven naar het starten vanuit het lesgeven volgens (integratieve) leerkrachtvaardigheden eveneens meer tijd vergt;
- De grootte van de verbetergroep de snelheid van handelen bemoeilijkt.

Afsluiting van het project

Kombischool de Pas en Hogeschool de Kempel hebben de afgelopen drie jaar in elkaar een waardevolle partner gevonden voor het samen, op een betekenisvolle wijze, leraar worden. Gezamenlijk is er onderzoekmatig gewerkt aan onderwijsverbetering- en vernieuwing. Binnen de drie jaar realiseerden leraren van de basisschool samen met aanstaande leraren van de hogeschool in het totaal zes verbetertrajecten binnen drie bouwen. Daarnaast heeft de centrale vraag over welke kwaliteitscriteria nu precies bijdragen aan het gezamenlijk leren van leraren en aanstaande leraren van en over onderwijsontwikkelingen tot mooie resultaten geleid en hebben de resultaten uit dit onderzoek steeds geleid tot het nemen van concrete vervolgcacties ter verbetering van deze kwaliteit. De hogeschool heeft deze waardevolle samenwerking onderstreept door Kombischool de Pas in april 2010 als opleidingsschool te certificeren. Daarmee is de Pas één van vier gecertificeerde opleidingsscholen vanuit Hogeschool de Kempel.